

конкурентів, так як ведеться урахування взаємодії усіх складових частин у спеціальній системі спостереження за перевагами конкурентів. Дослідження рівня конкурентоспроможності потенціалу дозволяє підприємствам по випуску товарного бетону і розчину реально оцінити свої позиції на ринку і можливості стосовно просуванню готової продукції, ринкової частки і ефективності збуту.

Література

1. *Федонин А.С.* Потенциал предприятия: формирование и оценка: Учеб. пособие / [А. ФЕДОНИН, И. Репина, А. Олексюк]. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.
2. *Балацкий О.Ф.* Экономический потенциал административных и производственных — систем: монографию / Под общей ред. А.Ф. Балацкого. — Сумы: Итд «Университетская книга», 2006. — 973 с.
3. Промышленный потенциал Украины: проблемы и перспективы структурно-инновационных трансформаций / Отв. ред. канд. экон. наук Ю.В. Киндзерский. — М.: Ин-т экономики и прогнозирования НАН Украины, 2007. — 408 с.
4. *Попов Е.В.* Рыночный потенциал предприятия. — М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2002. — 559 с.
5. *Фатхутдинов Р.А.* Организация производства: Учебник // 2-е изд, перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 528 с. — (Высшее образование).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2010.

УДК 621.33

Д.М. Стеченко, д-р екон. наук, професор,
Ж.М. Жигалкевич, старший викладач,
Національний технічний університет України «КПІ»

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ КЛАСТЕРІВ

Анотация: Визначено поняття кластера та його характерні ознаки; на основі аналізу наукових досліджень, виявлено основні етапи формування машинобудівних кластерів; представлено концептуальну схему розробки кластерної стратегії.

Аннотация: Определено понятие кластера и его характерные признаки; на основе анализа научных исследований, выявлены основные этапы формирования машиностроительных кластеров; представлена концептуальная схема разработки кластерной стратегии.

Annotation: The determination of the cluster and its characteristics are given; on the basis of scientific studies, the main stages of cluster building are identified; the scheme of cluster development strategy is presented.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційна діяльність, машинобудівний кластер, етапність формування, системно-структурний підхід, кластерна стратегія.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационная деятельность, машиностроительный кластер, этапность формирования, системно-структурный подход, кластерная стратегия.

KEYWORDS: innovation, machine-building cluster, formation stages, systematic and structural approach, cluster strategy

Постановка проблеми. Перехід до інноваційного розвитку підприємств характеризується пошуком нових організаційних форм підвищення їхньої конкурентоспроможності. В якості такої форми у фаховій зарубіжній та вітчизняній літературі розглядаються інноваційно-технологічні кластери. Однак методологія формування цих утворень в умовах економіки України залишається недостатньо розкритою. Зокрема системно-структурний підхід до формування кластерів у відповідності з видом виробництва знаходиться на стадії вивчення.

Актуальність дослідження. Процеси кластеризації взаємодіючих підприємств в Україні відбуваються ще не досить активно. Багато аспектів, що пов'язані з особливостями створення та формуванням логіко-структурних моделей інноваційно-технологічних кластерів поки що не мають достатнього теоретичного обґрунтування і вимагають широкого кола спеціальних наукових досліджень.

Мета даного дослідження є виділення етапів створення інноваційно-технологічних кластерів на базі провідних машинобудівних підприємств завдяки використанню системно-структурного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття кластеру як особливого явища в економіці почали формуватися досить давно в наукових дослідженнях зарубіжних учених [2—4]. Засновником сучасної концепції кластерів та їх впливу на формування конкурентних переваг вважається американський економіст М. Портер [1].

Дослідження щодо етапів створення та функціонування кластерів в умовах ринкової економіки відображені в численній кількості робіт вітчизняних учених: З. Варналія, М. Войнаренка, В. Гейця, С. Єлєцких, С. Соколенка, Д. Стеценка та ін.

Виклад основного матеріалу. Вивчення літературних джерел дає можливість розглядати кластери як [7]:

— географічну концентрацію подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними бізнес-транзакційними каналами,

що поділяють спеціалізовану інфраструктуру і мають спільні можливості або загрози;

— галузеве, територіальне та добровільне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співпрацюють із науковими (освітніми) установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції і сприяння економічному розвитку регіону;

— групу взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один другого.

Найбільш характерними ознаками організаційних форм кластерів є [1, 5, 6]: географічна концентрація; множинність економічних агентів; функціональна взаємопов'язаність і взаємодія учасників; спеціалізація фірм-суб'єктів кластера; присутність конкуренції всередині кластера; інноваційна направленість та наявність висококваліфікованого персоналу.

Провідну роль кластери відіграють у машинобудуванні. Ця галузь визначає науково-технічний рівень та конкурентоспроможності національної економіки і забезпечує імпульс розвитку суміжних галузей. Машинобудівний кластер — неформальне інтегративне об'єднання взаємодіючих підприємств машинобудівної галузі та взаємодоповнюючих суміжних організацій, яке забезпечує підвищення конкурентних переваг:

— зниження витрат через відсутність посередницьких організацій між учасниками;

— поглиблення спеціалізації, а отже, підвищення якості продукції та збільшення обсягів її виробництва;

— можливість більш ефективного та раціонального використання капіталу;

— економія коштів завдяки повторюваності контактів між учасниками;

— доступ до спеціалізованої інфраструктури, юридичних, консультативних послуг, фахівців та експертів місцевих інститутів;

— підвищення гнучкості та використання інноваційного потенціалу, переваги в доступі до нових технологій;

— виникнення ефекту синергії.

Перші кластерні утворення в Україні появилися в Хмельницькій області. Досвід розвитку цих кластерів спочатку на Поділлі, потім у Прикарпатті, Поліссі, Севастополі, Полтаві та в інших регіонах підтвердив перспективність і ефективність інтеграційних зусиль, спрямованих на просування в господарську практику концепції формування нової виробничої системи — кластерів [8, с. 215]. Аналіз наявних характерних особливостей кластерних

утворень [9, с. 56] дозволяє виявити специфічні вимоги, які пред'являються до механізму їх стимулювання та впровадження на підприємствах машинобудування. Залежно від виду інтеграційних процесів формуються відповідні організаційні форми та економічні механізми управління. Створення інноваційно-технологічних кластерів, на наш погляд, — один з пріоритетних напрямків розвитку машинобудівної промисловості та економіки України в цілому. Інноваційно-технологічні кластери — організаційна форма науково-виробничих систем, створюваних на умовах партнерства і спільного використання наукового, освітнього, виробничого, ресурсного, інфраструктурного потенціалу, залучення адміністративних та фінансових ресурсів з метою освоєння нових технологій підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції.

Використовуючи системно-структурний підхід до формування кластерів, можна виділити наступні етапи їх створення на базі провідних машинобудівних підприємств (рис. 1).

Початковим етапом формування машинобудівного кластера є прояв ініціативи і створення потенційного ядра кластера. Ним, як правило, виступає велика фірма або співтовариство схожих фірм, які за допомогою вертикальних (ланцюги покупок і продажів), а також горизонтальних зв'язків (додаткові вироби і послуги, використання подібних спеціалізованих процесів, технологій або інститутів) взаємодіють з іншими організаціями, що беруть участь у кластеризації. Ціль створення та розвитку машинобудівних інноваційно-технологічних кластерних структур включає:

- збільшення випуску конкурентоспроможної продукції;
- зміцнення позицій виробників взаємодіючих підприємств на ринку.

Для досягнення зазначених цілей необхідно забезпечити вирішення наступних завдань:

- забезпечити організацію ефективної взаємодії підприємств і організацій, що входять до кластерної структури;

- розробити науково-методичні рекомендації, що встановлюють структуру взаємодії ділових партнерів у рамках кластерів на основі відповідної правової бази;

- сприяти вдосконаленню зв'язків структури виробництва учасників кластерів з метою зниження виробничих витрат, підвищення якості продукції та послуг;

- активізувати інноваційну діяльність підприємств, що становлять кластерну структуру;

- стимулювати інвестиційну діяльність кластерних структур щодо розробки і впровадження у виробництво принципово нових

видів продукції та послуг, сприяти освоєнню нових технологій і винаходів;

— створювати умови для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій з метою реалізації пріоритетних напрямків діяльності зі створення і розвитку кластерних структур.

Рис. 1. Логіко-структурна схема формування машинобудівного інноваційно-технологічного кластера

Далі виявляються фактори, які позитивно впливають на створення власне машинобудівного кластера (наявність крупних машинобудівних підприємств, спеціалізованих навчальних та науково-дослідницьких закладів, потенційних споживачів тощо). На цьому етапі визначається структура кластера.

Процедури наступного етапу присвячені аналізу потенційних можливостей кластера. Розглядаються альтернативи використання ресурсів та способи досягнення намічених початкових завдань. Після чого визначаються форми взаємодії між учасниками кластера на базі наявної інноваційної складової. Основними видами зв'язків характерних для машинобудівного інноваційно-технологічного кластера є: виробничі, техніко-економічні, організаційно-економічні та комерційні.

Кластери являються наслідком комбінації діяльності взаємодіючих підприємств і організацій різних галузей, що випускають готовий продукт: механізми, матеріали, виробляють інформаційні ресурси і т.д. Так, новим етапом стане формалізація його учасників: інвесторів; постачальників матеріальної продукції; інформаційних та людських ресурсів; споживачів кінцевої продукції. А визначення стратегії забезпечить успішність функціонування і розвитку кластера зазначеного виду. Концептуальна схема розробки та реалізації кластерної стратегії представлена на рис. 2. Згідно цієї схеми базою формування стратегії кластера є аналіз: виробничо-комерційного ланцюга; відповідності стану зовнішнього середовища; організаційно-економічних зв'язків; загальної корпоративної стратегії.

Якщо отримані результати реалізації обраної кластерної стратегії, сприяли появі синергетичних ефектів та якісному розвитку інтеграційних процесів, то можна вважати, що вона була реалізована успішно. В іншому випадку, необхідно поглибити аналіз відповідності зовнішнього середовища, організаційно-економічних зв'язків та загальної корпоративної стратегії з метою вивчення причин відхилень та скоригувати визначені цілі.

Висновки. Формування інноваційно-технологічних кластерів у машинобудівному комплексі передбачає: стимулювання інвестиційного клімату взаємодіючих підприємств; активізування інноваційного рівня діяльності; створення системи підготовки висококваліфікованих спеціалізованих кадрів; збільшення випуску конкурентоспроможної продукції; забезпечення ефективного обміну інформацією.

Запропоновані етапи логіко-структурної схеми формування інноваційно-технологічного кластера на базі взаємодіючих машинобудівних підприємств дозволяють структурувати процес кластеризації та окреслити логічну послідовність необхідних процедур.

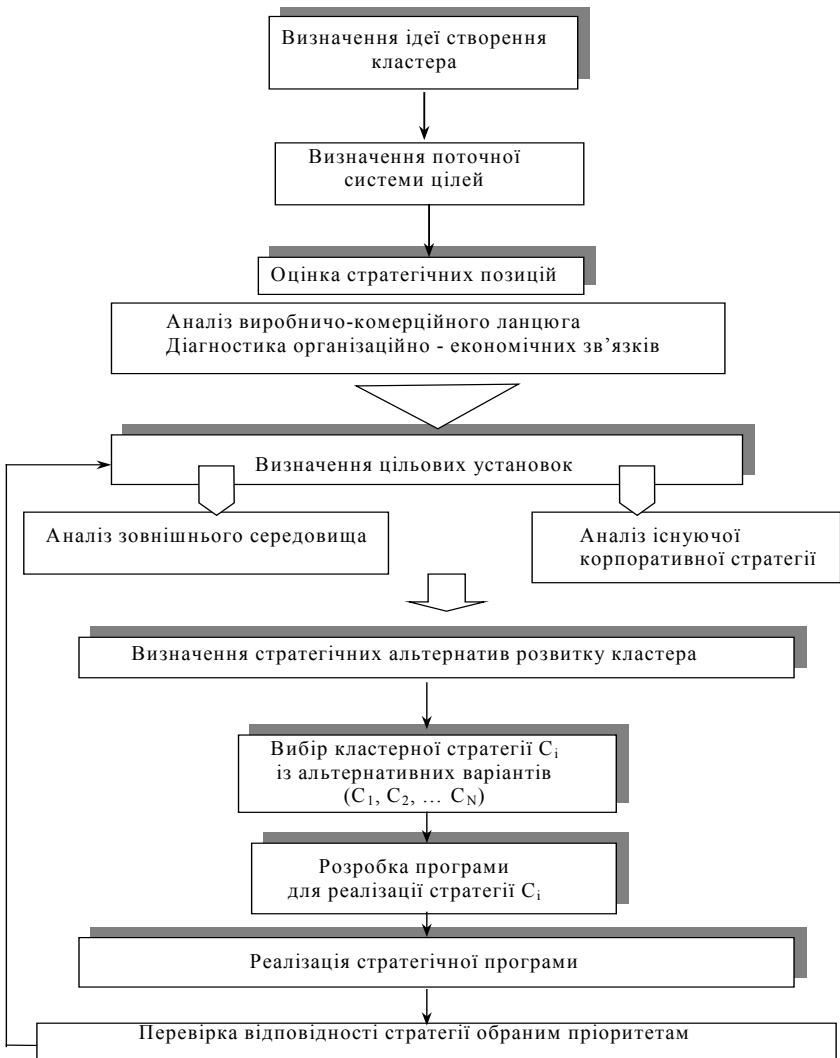

Рис. 2. Концептуальна схема розробки та реалізації кластерної стратегії

Література

1. *Портер М.* Конкуренція: [Учеб. пособие: Пер. с англ.] / [Под ред. Я.В.Заблоцкого] — М.: и др.: Изд. дом «Вильямс», 2001. — 495 с.
2. *Коуз Р.* Фирма, рынок и право / Пер. с англ. — М.: Новое издательство, 2007. — 224 с. — (Библиотека Фонда «Либеральная миссия»).

3. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер ; пер. с англ. — М. : Прогресс, 1982. — 455 с.

4. Krugman P. Geography and Trade. MIT Press, Cambridge, MA [Electronic Resource] — Mode of access: www.iked.org — Last access: 15-12-2007. Title from the screen.

5. *Стеченко Д. М.* Кластеризація підприємств в умовах формування конкурентного середовища [Текст] / Д. М. Стеченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. Зб. наук. праць / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — 2003. — Вип.2. — С. 135—141.

6. *Соколенко С.І.* Кластери в глобальній економіці. — К.: Логос, 2004. — 848 с.

7. *Жигалкевич Ж.М.* Кластеризація взаємодіючих промислових підприємств / Ж.М.Жигалкевич // Проблеми системного підходу в економіці. Електронне фахове наукове видання. —2010. — № 2. / Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/index.html>

8. *Серік О. Д.* Концепція кластерів та її роль у формування конкурентоспроможної економіки держави [Текст] / О. Д. Серік // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 3.

9. *Pichugina M.* Clusters in economy of Ukraine: conditions of creation and development / M.Pichugina // Business and management: diagnosis, strategy, effience: conference proceedings 4thInternational Scientific Conference. — Vilnius: Technika, — 2006. — P. 300.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010.

УДК 331.101.262

Т.В. Суворова, аспірантка
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ»

Анотація. У статті розглянуто еволюцію теоретичних підходів до визначення категорії «людські ресурси», приведено окремі визначення кадрових термінів різних авторів. Представлено таблицю, у якій висвітлено певну послідовність появи термінів відповідно до етапів суспільного розвитку.

Аннотация. В статье рассмотрена эволюция теоретических подходов к определению категории «человеческие ресурсы», приведены отдельные определения кадровых терминов различных авторов. Представлена таблица, в которой освещена определенная последовательность появления терминов в соответствии с этапами общественного развития.